

УДК 327(94(438)«1918/1939»)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.30.21>

РОЗВИТОК ПОЛЬСЬКОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Любов Корнійчук

*Національний університет «Острозька академія»,
факультет міжнародних відносин, кафедра міжнародних відносин
вул. Семінарська, 2, 35800, м. Острог, Рівненська область, Україна*

У ХХІ столітті посилюється інтерес до вивчення не лише сучасних геополітичних проблем, а й історії геополітичних учень загалом. З'ясування витоків геополітичного мислення, чинників, що на нього впливали, а також характеристика основних геополітичних ідей сприяють кращому розумінню особливостей формування зовнішньої політики держави на сучасному етапі. Геополітичні виклики, що поставали перед Польщею в міжвоєнний період, сприяли появі низки геополітичних ідей, що лягли в основу окремих політичних доктрин і концепцій у її політиці.

Одним з актуальних завдань був аналіз геополітичного розташування держави. Здійснення такого аналізу сприяло пошуку місця та ролі Польщі в регіоні. Джерелом перших польських геополітичних ідей були політико-географічні дослідження, отже, важлива роль відводилася впливу географічного чинника на політику держави. Відчутним був вплив також загальносвітових тенденцій у геополітиці, зокрема соціал-дарвінізму, органістичної концепції держави тощо.

У польській геополітичній думці досліджуваного періоду помітною була тенденція до необхідності використання переваг свого геополітичного розташування, що відобразилося, наприклад, у концепції Польщі як транзитної брами між Сходом та Заходом В. Вакара. Також у цей період були закладені основи до ідеї проєкту Міжмор'я, у якому Польща мала б виконувати роль лідера й об'єднати навколо себе держави, що лежать між Балтійським, Чорним і Адріатичним морями. Створення такої коаліції значно посилює геополітичну могутність держави на міжнародній арені та дозволило б забезпечити себе від експансіоністських зазіхань Німеччини та Росії. Розташування між цими двома державами становило проблему для Польщі, цій темі було присвячено низку праць у досліджуваній період. Також значне місце в геополітичному мисленні займало вивчення ролі державних кордонів, їхніх функцій, а також шляхів посилення.

Загалом низка досліджень, що з'явилися в цей період, значно збагатили польську геополітичну думку і заклали підвалини для подальшого розвитку геополітичних вчень. Аналіз цих ідей дозволяє сформувати цілісну картину розвитку польської геополітичної думки.

Ключові слова: геополітична думка, міжвоєнний період, геополітичне вчення, геополітика, Польща.

Постановка проблеми. Глобальні та регіональні виклики, що постають перед державами у ХХІ ст., змушують їх по-новому подивитися на своє місце у світі чи регіоні та досить часто переоцінити переваги і недоліки свого геополітичного розташування. Такий самоаналіз необхідний передусім для вироблення ефективного зовнішньополітичного курсу, урахувавши як наявну геополітичну ситуацію, так і інтегральний потенціал держави. Закономірно, що в цьому процесі значну роль відіграє історична тяглість певних політичних та геополітичних ідей, які тією чи іншою мірою впливають на формування геополітичного кодексу держави.

Досі актуальним обґрунтування своєї ролі в Європі лишається для нашого сусіда і партнера – Республіки Польща. Держава має особливу позицію щодо вирішення внутрішньополітичних та зовнішньополітичних проблем у Європейському Союзі, думка керівництва

досить часто не збігається з думкою офіційного Брюсселя. Аналіз витоків польських геополітичних вчень сприяє формуванню більш цілісної картини розвитку польського геополітичного мислення загалом, розумінню ролі польських мислителів на тлі формування світової класичної геополітичної думки, впливу геополітичних традицій на формування сучасного геополітичного мислення Польщі, що особливо актуально для України з погляду досить тісних міждержавних відносин у різних сферах, водночас із наявністю низки дражливих питань.

Аналіз останніх публікацій. Серед польських досліджень варто виокремити праці П. Еберхардта [1; 2], Д. Єнджейчика [3], П. Окулевіча [4], Л. Мочульського [5] та Л. Сиккульського [6; 7], що присвячені характеристиці окремих польських геополітичних концепцій. Серед українських публікацій здебільшого знаходимо аналіз політичної думки Польщі міжвоєнного періоду із традиційним аналізом концепцій Р. Дмовського та Ю. Пілсудського [8], а також публікації, що стосуються вивчення українського питання в польській політичній думці [9; 10]. Дослідження польської геополітичної думки міжвоєнного періоду, на жаль, не було предметом окремих публікацій в Україні, що й зумовлює актуальність докладного аналізу досліджуваної теми.

Мета та завдання статті. Мета дослідження – проаналізувати польське геополітичне мислення міжвоєнного періоду, з'ясувати, якою мірою польська геополітична думка була новаторською чи вторинною на тлі світового геополітичного мислення, а також простежити її вплив на сучасне геополітичне мислення.

Виклад основного матеріалу. Варто підкреслити, що геополітична думка є однією зі складових частин політичної думки і включає в себе міркування щодо обґрунтування передусім зовнішньої політики держави, а також її місця на глобальному, субрегіональному та регіональному рівнях, її географічне розташуванням та ресурсний потенціал. Варто зважати на те, що геополітична думка включає в себе сукупність поглядів і висновків щодо міжнародного середовища, що стосуються географічного простору, його ролі у формуванні політичних процесів, а також уявлення про політико-географічний простір і його роль у формуванні політичної діяльності. Беручи за основу вищенаведений підхід до окреслення змісту геополітичної думки, розглянемо ключові геополітичні ідеї, що зародилися в польському інтелектуальному середовищі міжвоєнного періоду.

Зауважимо, що імпульс до творення польської геополітичної думки дали дві інтелектуальні суперечки, що точилися ще на зламі XIX – поч. XX ст. і стосувалися перехідного (В. Налковський) або мостового (Е. Ромер) характеру польських земель. Прихильники першого погляду стверджували, що Польщі не вдалося створити природних кордонів, вона є ніби затиснена між Німеччиною та Росією, що впродовж історії мають щодо неї експансіоністські плани, у зв'язку із цим мало місце явище поділів Польщі і падіння держави. Прихильники мостового характеру польських земель стверджували, що її розташування між Німеччиною і Росією є перевагою, а не недоліком, адже може сприяти активізації її ролі як мосту в налагодженні діалогу двох держав, а також вона могла б стати надійним партнером для обох [6, с. 193]. Найяскравішим представником другого підходу, якого іноді називають «батьком» польської геополітики, є Еугеніуш Ромер, який у 1939 р. видав працю «Ziemia i Państwo. Kilka uwag geopolitycznych» [11], у якій виклав концепцію виняткового розташування Польщі на європейському континенті між Балтійським і Чорним морями. Е. Ромер доводив, що Польща має характерні риси, що визначають її географічну індивідуальність, як-от мостовий характер розташування, гідрографічна узгодженість, симетрія та топографічна структура, а також своєрідний клімат [11, с. 55]. У своїй теорії Е. Ромер спирався на погляди німецького вченого Ф. Ратцеля, який уважав територіальну експансію однією з умов розвитку держави, польський учений теж виокремлював історично три шляхи экс-

пансії Польщі: південно-західних, північний, а також т. зв. широтну дорогу в напрямку Бугу [11, с. 67]. Загалом учений обґрунтував важливість природних кордонів держави, а також можливості використання сприятливого розташування Польщі між морями. У його дослідженнях також був помітний вплив органічної теорії держави, яка спричинилася до формування геополітичних теорій загалом.

Про центральне розташування Польщі між морями в міжвоєнний період писав також польський географ Роман Умястовський у працях “Terytorium Polski pod względem wojskowym” [12] та “Geografia wojenna Rzeczypospolitej Polskiej i ziem ościennych” [13]. Зокрема, він обґрунтував той факт, що посилення природних кордонів держави може спричинити в майбутньому те, що агресія супроти неї не буде корисною для інших держав, адже внаслідок цього вони нестимуть значні для себе втрати. Крім того, Польща є свого роду «серцем міжморської зони», тому вона стоїть на сторожі безпеки в регіоні [12, с. 11, 16]. Такі міркування щодо важливості розташування держави висловлював Владислав Семкович, який уважав, що мостове розташування історичної Польщі створює сприятливі умови для виконання політичної й економічної програми під гаслом «Польща від моря до моря» та показує напрями територіального розширення Польської держави [14, с. 55–56]. Також на таке геополітичне положення Польщі звернув увагу Владислав Студніцький і зазначив, що Польща завдяки своєму розташуванню між Чорним та Балтійським морем може вирішити, будуть країни Центральної Європи перебувати в політичній орбіті Франції чи центральноєвропейського блоку. Ураховуючи ж своє розташування, держава повинна прагнути наблизитися до Німеччини, створити спільний центральноєвропейський блок [15, с. 8]. На думку В. Студніцького, до цього блоку, окрім Польщі та Німеччини, мали б увійти Австрія, Угорщина, Чехія, Румунія, Болгарія, Югославія, Греція, Туреччина та держави Балтії. Польщі мало б належати в цьому блоці друге місце після Німеччини, а мир у Європі повною мірою буде забезпечений лише в разі роздробленості Росії [15, с. 233]. Дослідник зазначив, що «Польща, завдяки своєму географічному положенню, є ланкою, що з’єднує країни північно-східної Європи із країнами південно-східної Європи <...> Польща не повинна перетворюватися на інструмент французької політики проти Центральної Європи, адже ослаблення європейського центру – це падіння Європи» [15, с. 18]. Як бачимо, погляди мислителя дещо перегукуються з концепцією Середньої Європи Ф. Наумана, а його акцент на важливості положення між морями став продовженням наявних геополітичних ідей, започаткованих Е. Ромером, водночас його міркування значно доповнили польські геополітичні ідеї досліджуваного періоду.

У міжвоєнний період на противагу концепціям перехідного і мостового розташування Польщі з’явилася концепція транзитної брами Влодзімежа Вакара. Він критикував В. Налковського й Е. Ромера і стверджував, що специфічною географічною рисою польської землі є її транзитність, отже, розташування між Західною та Східною Європою є визначальним елементом, що характеризує цивілізаційно-культурний і економічний розвиток Польщі [16, с. 417]. В. Вакар писав, що за теорією В. Налковського найважливішою є комунікація, але не військова, а торговельна, тому Польща має стати транзитною брамою, яка забезпечує незалежність та процвітання, за одночасного культурного зростання. Що ж до теорії Е. Ромера, наголошував, що мислитель слушно вважав Польщу мостом, але не між морями, а між сухопутними територіями, як транзитна держава, що використовує свої комунікаційні переваги, вона може досягти могутності [16, с. 418]. Цікаво, що вже на той час В. Вакар наголошував на тому, що транзитна країна також повинна приваблювати туристів, завдяки розвитку доріг має зростати вітчизняна промисловість, яка може конкурувати з іноземною промисловістю [16, с. 418]. Висновки вченого були досить цікавими на той час із погляду посилення геостратегічного потенціалу держави.

Не можемо не звернути увагу на працю мислителя “Doświadczenia i błędy naszej polityki zagranicznej wobec zadań chwili” [17], у якій він фактично здійснив геополітичну оцінку сусідів Польщі і дав практичні рекомендації для реалізації зовнішньої політики щодо них. З-поміж обширної характеристики варто вказати на те, що він висловлювався за досягнення порозуміння із Чехією, швидке компромісне розв’язання проблеми Вільна і налагодження відносин із Литвою, а також польська держава повинна прагнути до дезинтеграції Росії, адже від цього залежить її безпека [17, с. 44, 56]. Досить цікаві розмірковування автора щодо налагодження відносин з українцями та білорусами. Якщо в першому разі йдеться про можливість досягнення компромісу шляхом відмови Польщі від Тернопільського, Станіславського та Волинського воєводств, то щодо Білорусі – її існування як незалежної держави може становити загрозу для безпеки Польщі, адже Білорусь може швидко перетворитися на маріонетку Росії і стати буферною зоною на кордоні з Польщею [17, с. 76]. Варто підкреслити, що ідеї вченого фактично заклали підвалини концепції Міжмор’я, він пропагував тезу про одвічну геополітичну проблему Польщі – розташування між Німеччиною та Росією, але водночас наголошував на необхідності використання переваг розташування між Заходом та Сходом, а також вказував на небезпеку з боку Східної Пруссії та ймовірну загрозу в разі поділу України та цілковитої незалежності Білорусі. Його погляди значно збагатили польське геополітичне мислення та заклали підвалини до подальших досліджень і характеристики геополітичного становища держави.

Оригінальну концепцію аналізу геополітичного розташування Польщі запропонував у 1935 р. Міхал Янішевський, що є автором теорії про географічний закон контрастів. Зокрема, він відійшов від традиційного пошуку східних та західних природних кордонів і вказав на те, що варто враховувати взаємозалежність сусідніх земель, щоб вивчити характерні особливості аналізованої країни [18, с. 10]. У результаті проведеного аналізу тектонічної будови Європи, її гідрографічної сітки, мінеральних багатств, структури й особливостей промисловості та торгівлі він дійшов висновку, що континент є досить контрастним і поділений на Західну та Східну частини з різних поглядів, зокрема і в культурному сенсі, отже, природно-географічні особливості значно впливають на формування та розвиток держави. Польща, на думку вченого, перебуває на стику Заходу і Сходу Європи й увібрала в себе кращі риси обох регіонів, отже, «<...> як дві камери серця працюють для людського тіла, так подвійна Польща може стати серцем відродженого європейського життя» [18, с. 57]. Тут бачимо значний вплив ідей соціал-дарвінізму на погляди мислителя. Загалом же, він наголошував на унікальності геополітичного розташування Польщі, оскільки вона складається з контрастних географічних територій і має з максимальною користю для себе використати таке розташування.

Варто підкреслити, що в досліджуваній період рідко мислителями використовувалося поняття «геополітика», однак вони використовували метод опису, що характерний для геополітики як наукової дисципліни. У польській науковій думці визначення геополітики в міжвоєнний період було сформульовано Станіславом Сроковським. На його думку, геополітика – це наука про біологічне й емпіричне значення державних організмів, як дисципліна вона тісно пов’язана з політичною й економічною географією [19]. У цьому визначенні теж бачимо посилення на органічну концепцію держави, що була особливо характерною для німецьких учень, водночас відсутнє покликання до аналізу історичних чинників, які також важливі в геополітиці. Натомість Єжи Смоленський уважав геополітику лише частиною політичної географії, адже вона не розробила власних методів дослідження. Позитивно оцінював порівняння Р. Челлена держави та живого організму, наголошував на тому, що це дозволяє простежити історичні тенденції розвитку держави, а також вивчати не лише державу як територіально-по-

літичну одиницю, а й союзи держави, роль окремих країн у них тощо [20, с. 96]. Поява таких аналізів свідчить про те, що польським дослідникам були відомі класичні праці європейської геополітики, вони намагалися розширити наявні теорії власним баченням проблем.

Варто зазначити, що Є. Смоленський також значну увагу приділив визначенню поняття «геополітичні бар'єри» і вважав, що в більш широкому розумінні ними є будь-яка політична зона, яка закриває доступ країни до іншої території, володіння якою безпосередньо б відповідало її життєвим інтересам, найважливішим типом територіальних та політичних бар'єрів, безперечно, є прибережні, що закривають доступ до моря для певної країни [21, с. 144, 150]. Дослідник фактично зробив спробу докладного аналізу ролі кордонів для держави, що є частиною геополітичного аналізу загалом. Зауважимо, що стратегічній ролі кордонів також значну увагу присвятив уже згадуваний Р. Умястовський [12; 13]. Ще одним цікавим результатом досліджень Є. Смоленського є виділення у світі економічно взаємозалежних районів, як-от: Північна і Південна Америка на чолі із США; Європа, Африка, Австралія та Західна і Південна Азія; Радянський Союз, Північна Азія та Східна Європа [20, с. 95], що можна вважати спробою геоекономічного районування світу.

Розмірковування про державу як природний живий організм містяться і в доробку Станіслава Павловського, який зауважував, що Ф. Ратцель врятував політичну географію від занепаду, позитивно оцінював внесок Р. Челлена у формування геополітики як науки, негативно оцінив перехід німецької геополітики з наукового на політичне поле [22, с. 8–9]. Цікаві міркування автора про географічне положення держави, яке, на його думку, можна розглядати у трьох вимірах: математично-географічному, фізико-географічному, політико-географічному, останній якраз і розглядає положення щодо інших держав [23, с. 17]. Проте, на нашу думку, один із найцікавіших висновків автора пов'язаний із характеристикою могутності держави, зокрема про те, що державою світового рівня можна вважати ту, що може військово протистояти двом державам, важливою також є сила духу [23, с. 20]. Тут бачимо перші спроби проаналізувати чинники, що впливають на могутність держави, визначити, до якого типу за критерієм могутності держав належить Польща.

Серед досліджень окресленого періоду можна виокремити також таласократичні студії, що спиралися на теорію Альфреда Мегена – Адама Шелонговського та Генрика Багінського. Зокрема, перший стверджував, що з об'єктивних причин Польща недостатньо розвинула морський напрям своєї політики і будова *sea power* вимагає значних ресурсів як фінансових, людських, так і часових, а коли немає відповідних історичних традицій, робити це дуже складно [24, с. 38]. Натомість Г. Багінський наголосив на тому, що Польща є морською державою, Балтійське море відіграє для неї надзвичайно важливу роль, що потрібно враховувати в реалізації політики державою [25, с. 429]. Як бачимо, польські науковці приділили увагу також розгляду питання досягнення морської могутності державою, чинників, що на це впливають.

У повоєнний період, а також наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. польські науковці неодноразово зверталися до ідей міжвоєнного періоду, розширювали окремі міркування або брали їх за основу. Яскравим прикладом цього є концепція Міжмор'я, яка була розвинена у 80-х рр. Л. Мочульським, нині в зовнішньополітичному курсі держави теж спостерігаємо повернення до цієї ідеї. Польський дослідник Я. Потульський вважає, що цю ідею можна вважати польським геополітичним кодом, адже серед вітчизняних геополітичних розмірковувань – це найпопулярніша ідея щодо місця Польщі у світі [26, с. 85].

Висновки. З огляду на геополітичну ситуацію, що склалася після Першої світової війни, у польських наукових колах міжвоєнного періоду з'явилися дослідження, у яких давалося обґрунтування необхідності використання переваг геополітичного розташу-

вання держави, зважаючи водночас на факт розташування між Німеччиною та Росією, їхні експансіоністські плани. Значний акцент робився на розташуванні між морями, отже, на необхідності об'єднання держав цього простору, досягнення лідерських позицій серед них. Варто підкреслити, що у працях польських учених відчутний вплив наявних геополітичних концепцій, зокрема вчення Ф. Ратцеля. У контексті глобального геополітичного мислення польська геополітична думка була дещо вторинною, адже обмежувалася вивченням польської держави і мала менш універсальне значення. Однак це не знижує предметної цінності праць польських учених, які дали поштовх для подальшого розвитку геополітичного мислення в Польщі, дотепер такі ідеї як, наприклад, проєкт Міжмор'я, є предметом наукового та політичного дискурсу в державі. Звісно, в ідеях міжвоєнного періоду деякою мірою гіперболізовано роль географічного чинника в політиці держави, а дещо менше уваги приділено іншим геополітичним чинникам, однак це було ознакою часу.

Перспективним для подальших досліджень є порівняльний аналіз польських учень з українськими геополітичними вченнями, а також з'ясування, якою мірою вони впливали на формування українсько-польських відносин, якою мірою ця традиція відображається в сучасній взаємодії держав.

Список використаної літератури

1. Eberhardt P. Twórcy polskiej geopolityki. Kraków, 2006. 357 s.
2. Eberhardt P. Zasięg terytorialny Polski w koncepcjach badaczy polskich (1864–1921). *Przegląd Geograficzny*. 1999. Z. 1/2 (71). S. 3–25.
3. Jędrzejczyk D. *U źródeł polskiej myśli geopolitycznej. Problematyka geopolityczna ziem polskich*. Warszawa, 2008. S. 15–28.
4. Okulewicz P. Koncepcja “Międzymorza” w ujęciu Włodzimierza Wakara. *Mazowieckie Studia Humanistyczne*. 2002. № 2. S. 209–219.
5. Moczulski L. Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni. Warszawa, 1999. 648 s.
6. Sykulski L. Geopolityka akademicka w Polsce – zarys stanu badań i perspektyw rozwoju. *Przegląd geopolityczny*. 2009. T. 1. S. 191–204.
7. Sykulski L. Polska myśl geopolityczna w latach 1989–2009. Chorzów, 2015. 316 s.
8. Зелінський М. Постаць Романа Дмовського в польській історіографії. *Молодий вчений*. 2014. № 5. С. 32–37.
9. Кресло С. Еволюція польської й української політичної та публіцистичної думки у сфері польсько-українських стосунків. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*. 2007. Вип. 31. С. 194–208.
10. Маршал М. Польська політична думка про «українське питання» у міжвоєнний період. Нарис проблеми. *Вісник Львівського університету. Серія «Юридична»*. 2013. Вип. 57. С. 115–123.
11. Romer E. Ziemia i państwo. Kilka zagadnień geopolitycznych. Lwów ; Warszawa. 1939. 384 s.
12. Umiastowski R. Terytorium Polski pod względem wojskowym. Część wstępna i pierwsza. Warszawa, 1921. 270 s.
13. Umiastowski R. Geografia wojenna Rzeczypospolitej Polskiej i ziem ościennych. Warszawa, 1924. 373 s.
14. Semkowicz W. Rola czynników fizjograficznych w rozwoju dziejowym. *Przewodnikkongresowy II Zjazdu Słowiańskich Geografów i Etnografów w Polsce 1927 roku*. Kraków, 1927. S. 46–56.
15. Studnicki W. System polityczny Europy a Polska. Warszawa, 1935. 323 s.
16. Wakar W. Dwie teorie. *Ziemia*. 14.06.1913. Rok IV. № 24. S. 300–301, 415–419.
17. Wakar W. Doświadczenia i błędy naszej polityki zagranicznej wobec zadań chwili. Warszawa : nakł. Biura Społecznego Literackiego, 1926. 168 s.

18. Janiszewski M. Polska w obliczu Europy. Rozważania geograficzne. Warszawa, 1935. 57 s.
19. Macała J. Polska między Wschodem a Zachodem w polskiej geopolityce okresu międzywojennego. Wybrane koncepcje. URL: https://www.academia.edu/18217949/Polska_mi%C4%99dzy_Wschodem_a_Zachodem_w_polskiej_geopolityce_okresu_mi%C4%99dzywojennego._Wybrane_koncepcje (дата звернення: 05.07.2019).
20. Smoleński J. W sprawie ewolucji geografii politycznej. *Przegląd Geograficzny*. 1931. T. XI. S. 93–101.
21. Smoleński J. Geopolityczne bariery Nadbałtyckie. *Jantar. Organ Instytutu Bałtyckiego*. Wrzesień 1937. Zeszyt 3. S. 144–150.
22. Pawłowski S. O renesansie geografii politycznej. Poznań, 1933. 23 s.
23. Pawłowski S. Położenie geograficzne Polski. *Czasopismo Geograficzne*. Lato-jesień 1924. T. II. Z. 3/4. S. 435–440.
24. Szelański A. Walka o Bałtyk. Lwów ; Poznań, 1921. 324 s.
25. Bagiński H. Polska i Bałtyk. Zagadnienie dostępu Polski do morza. Edinburgh ; London. 1942. 324 s.
26. Potulski J. Podstawowe polskie kody geopolityczne – Polska jako Międzymorze. *Gdańskie Studia Międzynarodowe*. 2017. № 15 (1–2). S. 80–96.

DEVELOPMENT OF POLISH GEOPOLITICAL THOUGHT INTERWAR PERIOD

Liubov Kornichuk

National University of "Ostroh Academy",

Faculty of International Relations, Department of International Relations

Seminarńska str., 2, 35800, Ostroh, Rivne region, Ukraine

In the XXI century was increased the interest in learning modern geopolitical problems as well as the history of geopolitical teachings in general. Clarification of the origins of geopolitical thinking, factors that influenced it and the characteristics of the main geopolitical ideas contribute to a better understanding of the peculiarities of the state foreign policy formation at the present stage. Faced by Poland geopolitical challenges during the interwar period contributed to a number of geopolitical ideas that formed the basis for separate political doctrines and concepts in its policy.

One of the main task was analysis of geopolitical location of the state. The implementation of such analysis contributed to find the place and role of Poland in the region. The source of the first Polish geopolitical ideas were political and geographical researches, and the most important role took place in the geographical influence of the State policy. There was also the influence of global trends in geopolitics, including Social Darwinism, the organic concept of the State and so on.

In this studied period the Polish geopolitical opinion had a tendency to use the benefits of its geopolitical location, which was reflected, for example, in the concept of Poland as a transit gate between East and West of V. Vakar. Also during this period the foundations were laid for the idea of Intermorum project in which Poland would act as a leader and unite around the states lying between the Baltic, Black and Adriatic seas. The formation of such coalition would significantly strengthen the geopolitical power of the state in the international arena and would allow to protect themselves from the expansionist attacks of Germany and Russia. Location between the two countries was a problem for Poland and there were quantity of works dedicated this topic. The study of the role of State borders, their functions, as well as ways of strengthening took also a significant place in the geopolitical thinking.

In general, the studies of this period significantly enriched the Polish geopolitical thought and laid the foundations for further development of geopolitical doctrines. Analysis of these ideas allows to form a complete picture of the development of Polish geopolitical thought.

Key words: geopolitical thought, interwar period, geopolitical theory, geopolitics, Poland.